

MALLORCA CATALANA O MALLORCA MALLORQUINA (ESPANYOLA). UNA POLÈMICA A LA REVISTA «CA NOSTRA» (1908-1909)

FRANCESC LLADÓ I ROTGER

Les polèmiques sobre la unitat de la llengua i la cultura catalanes no són cosa dels nostres dies. A principi de segle hi havia a Mallorca algunes minories que defensaven aquesta unitat i en aquesta defensa estaven en contra d'una altra minoria que eren anticatalanistes i que tenien uns representants que defensaven les seves idees als periòdics, igual que avui en dia, escrivint en castellà. Devora aquests, una massa de gent ignorant que seguia els darrers, perquè defensaven un mallorquinisme primari, pintoresc i folklorista que creien que s'adeia amb els seus sentiments mancats d'horitzons.

Els dos grups primers, de tant en quan, entaulaven aquestes polèmiques als periòdics. Les polèmiques a vegades havien de ser en castellà perquè la majoria de periòdics no coneixien altra llengua, però, quan aquestes polèmiques es donaven en periòdics en català o bilingües, es veia la contradicció dels segons que defensaven el mallorquí escrivint en castellà.

Amb aquesta comunicació volem fer referència a una d'aquestes polèmiques que va tenir lloc a les pàgines de «El Felanigense»¹, però que molt aviat es traslladà al setmanari «Ca Nostra» d'Inca que, dirigit per Miquel Duran Saurina, defensava unes idees a favor del català i de la unitat de la llengua i que era escrit quasi tot en català més o menys dialectal.

En primer lloc parlaré de la revifalla de les idees catalanistes que hi hagué a començament de segle a Mallorca i de les repercussions que això tengué a la ciutat d'Inca. En aquesta ciutat es publicaven dues revistes en català: primer «Es Ca d'Inca», i després «La Bona Causa». El 1905 es feu també un certamen literari² i el 1907 apareixia la nova revista «Ca Nostra»³. Inca també va participar a l'encesa de fogueres al cim del Puig Major l'any 1907, i el 1908 al Puig de Santa Magdalena com a símbol de la unitat de la llengua i de la cultura.

Després explicaré els articles que constituïren la polèmica i intentaré esbrinar alguns dels personatges que s'amagaven darrera els pseudònims.

Finalment trauré unes conclusions de tot el que haurem vist.

1 Setmanari de Felanitx bilingüe amb tendències més bé castellanistes.

2 Vegeu Damià PONS I PONS, *El certamen literari d'Inca de l'any 1905*, dins *I Jornades d'Estudis Locals*, Inca (1994), pp. 213-222.

3 Per aquestes revistes i les anteriorment citades vegeu Arnau COMPANYY I MATES, *La premsa comarcal i local a Mallorca. Aproximació a la premsa d'Inca* dins *I Jornades d'Estudis Locals*, Inca (1994), pp. 177-198.

En el tombant de segle hi havia hagut a Mallorca una revifalla dels plantejaments que, des de la Renaixença, defensaven la llengua i la cultura pròpies, i la germandat amb les terres del Principat. Són signes d'aquesta revifalla algunes revistes en català o bilingües que havien aparegut tant a finals del segle XIX com a principis del XX, l'homenatge a Jeroni Rosselló l'il·lustre lul·lista, el Certàmens literaris de Palma de 1903 i 1904, el que es feu a Inca l'any 1905, etc. Són exemples de revistes en català o bilingües: «Mallorca Dominicana», «La Nova Palma», «La Roqueta», «La Veu de Mallorca», «La Gazeta de Mallorca», «Es Ca d'Inca», «La Bona Causa», «Mitjorn», «Ca Nostra», etc. En aquesta revifalla hi tengué un paper important la ciutat d'Inca gràcies principalment a Miquel Duran i Saurina⁴. Efectivament, aquest havia participat a algunes de les revistes esmentades i n'havia fundat i dirigit algunes a la seva pròpia ciutat, a voltes amb la col·laboració extensa i manifesta de Miquel Ferrà⁵ i altres persones. Gràcies a Miquel Duran, Inca tengué durant tot el primer terç de segle, quasi sense interrupció, una revista escrita en sa major part en català: «Es Ca d'Inca» en les dues èpoques, «La Bona Causa», continuadora de la primera, «Ca Nostra»⁶, «La Veu d'Inca»⁷, «L'Ignorància» i finalment una altra vegada «Ca Nostra». De totes aquestes revistes «Ca Nostra» fou, tal volta, la més important i en tot cas, la que durà més (1907-1914).

L'estiu de 1907 s'havien aplegat una sèrie de joves empesos per aquest entusiasme catalanista i havien encès una foguera al Puig Major que havia inspirat a Joan Alcover el poema *l'Espurna*. Aquest poema, dos anys més tard, donaria nom a un grup ciutadà que, la primavera de l'any 1909, intentà per primera vegada dur el nacionalisme a les urnes, sense èxit.

Tal volta animat per aquesta foguera, Miquel Duran, la tardor de 1907, havia fundat la revista «Ca Nostra» i en aquesta tasca havia rebut l'ajut de Miquel Ferrà. Per altra part, l'any 1908 havia estat fundat a Alaró el grup Manyoc Regionalista que el 23 de juny d'aquest any havia promogut l'encesa de fogateres de Sant Joan, com l'any anterior, però ara a diferents puigs de Les Illes. El Manyoc n'havia encesa una al Castell d'Alaró i Miquel Duran i la gent de «Ca Nostra» ho havien fet, amb alguns inquers, al Puig de Santa Magdalena. A «Ca Nostra» sortí una escomesa alabant aquests actes.⁸ El mallorquí Andreu Ferrer Ginard, que en aquells moments feia de mestre d'escola al Mitjorn Gran de Menorca havia promogut l'encesa d'una d'aquestes fogateres al Puig del Toro de Menorca.⁹

Aquestes circumstàncies ens fan veure que hi havia alguns grups minoritaris que defensaven l'agermanament i la identitat de llengua i de cultura amb la propera Catalunya.

4 Vegeu Llorenç Maria DURAN Miquel Durán dins DURAN I SAURINA, M., Poesies, Ajuntament d'Inca, Inca, (1982).

5 Vegeu la meua comunicació Miquel Duran i Miquel Ferrà. Una fecunda relació amistosa dins II Jornades d'Estudis Locals, Inca (1996).

6 Aquesta revista començà a publicar-se en el moment que desaparegué "Mitjorn" que havia aparegut, curiosament en el moment de desaparèixer "La Bona Causa".

7 Vegeu Bartomeu CARRIÓ I TRUJILLANO, La Veu d'Inca: un setmanari catòlic i nacionalista dins I Jornades d'Estudis Locals, Inca (1994), pp. 199-213.

8 Vegeu Escomesa "Ca Nostra", nº 41, p. 2.

9 D'aquesta darrera en té referència Miquel Ferrà que devia ajudar també en la promoció d'aquests actes com veim a una tarja postal que adreçà a Joan Rosselló de dia 29 de juny de 1908 en la que li diu:

"L'enhorabona més coral al Manyoc per l'èxit de les fogateres, que l'any qui vé serà molt més gran encara a judici per les simpaties que ha despert.- Los suplic una "Lletra de remerciament" an Andreu Ferrer, mestre públic de Mitjorn Gran - Menorca, y als amics d'allà qui l'acompanyaren a encendre un foc dalt el Puig del Toro, d'aquella illa. No hu sabien Vs.?"

Vegem ara com començà la polèmica.

A principis de l'estiu de 1908, un grup d'excursionistes catalans havien vingut d'excursió a Mallorca, i agraïts al capità del vaixell *Baleares* per les seves atencions, li havien remès un escrit que es publicà als diaris. En aquest escrit parlaven de la catalanitat de Mallorca. Aquesta afirmació no cauria en el buit ni passaria desapercebuda i seria punt d'atenció per algunes persones que, volent defensar la personalitat pròpia mallorquina i la seva manca de catalanitat, escrivien als periòdics en castellà. Aquest és el cas d'algú que sota el pseudònim de Le Pe escriví, naturalment en castellà, a «El Felanigense», un article titulat *Protesta*. En aquest escrit argumentava contra les afirmacions dels catalans. Aquest article ben aviat fou el punt de partida d'una polèmica a la qual s'adheriren defensors i detractors de la idea de la catalanitat de Mallorca. Els participants en aquesta polèmica signaven tots amb algun pseudònim. Creim que hem pogut esbrinar la majoria dels personatges que s'amagaven darrera aquests pseudònims.

A més de Le Pe, els pseudònims eren; POD, Le Qú i finalment un altre que signava Le Eme, Le Ene y Le O. Aquest darrer, que defensava amb burles enlloc de raons la tesi de Le Pe, no tenim clar si era una persona o un col·lectiu. Per altra part és l'únic que no hem pogut esbrinar, malgrat que tenim sospites que podia ser algun soci de la societat conservadora ciutadana *La Veda* que, com veurem també, en aquells moments estava a punt d'entrar en una altra polèmica a la revista «Ca Nostra». De tota manera, pels arguments que dóna, no ens interessa gaire la seva identitat específica.

El primer dels pseudònims, Le Pe, correspon a Lluís Planas¹⁰ músic i comerciant felanitxer que col·laborava habitualment a «El Felanigense» i que posteriorment musicaria poemes de Costa i Llobera.

El segon, que defensava la catalanitat de Mallorca, era POD. Per les idees i per la procedència felanitxera pensam que podria correspondre a les inicials de Pere Oliver Domenge que en aquells moments s'havia llicenciat en farmàcia a Barcelona i que fou tota la vida un catalanòfil convençut.¹¹

El pseudònim de Le Qú, una resposta irònica al de Le Pe, feta amb la lletra que seguia a la P a l'alfabet, pensam que pertanyia a Miquel Ferrà per les raons que intentàrem donar més endavant.

Planas exposava a la seva *Protesta* que havia llegit amb preocupació el qualificatiu de Mallorca catalana que un escriptor català havia utilitzat unes setmanes abans a la premsa mallorquina. Planas atribuï aquest fet a l'entusiasme del moment, però en veure-la reproduïda altra vegada al missatge que uns excursionistes catalans havien adreçat al capità del vaixell «Baleares», agraint l'amabilitat d'aquest, se n'adonà que no era producte de la casualitat sinó de la pretenció dels catalans de «*anular nuestra nacionalidad*» i manifestava que els catalans «*tratan de convertirnos en una partícula adherida, así, sin más ni más, a su intangible territorio.*»¹² Davant l'afirmació dels catalans, Planas diu que ell no veu per enlloc

10 Lluís Planas Bordoy (1850-1927), dirigí una caixa d'estalvis a Felanitx i l'entitat bancària Lluís Planas i Companya que adquirí el vapor Santuari. Fou president de les Conferències de Sant Vicenç de Paul. Era també músic i com a tal dirigí una orquestra i un cor, fou a més autor d'algunes composicions musicals a cor i a veus.

11 Pere Oliver Domenge havia nascut l'any 1886. En l'avenir col·laboraria a «La Veu de Mallorca» i a «La Nostra Terra», fou soci fundador de l'Associació per la Cultura de Mallorca, intervingué en la discussió del projecte d'Estatut d'Autonomia de Mallorca i Eivissa el 1931, seria també un republicà convençut que participà en l'organització del Partit d'Acció Republicana l'any 1932 i formà part del consell regional d'Esquerra Republicana Balear. l'any 1916 publicaria el llibre *La catalanitat de Les mallorques* i posteriorment una *Història de Felanitx contada als infants*.

12 La frase dels excursionistes que alçava la protesta de Planas deia literalment «¡Les illes catalanes de Mallorca, Menorca y Ibissa!».

la catalanitat de Les Illes. Seguidament afirma que el fet que les conquistàs el rei En Jaume que era, sempre segons Planas, més rei d'Aragó que de Catalunya, no dóna motiu als catalans per anomenar-les així, car, malgrat els conqueridors fossin catalans, fou anexada a la Corona com a Regne de Mallorca. I seguint la història foren després, segons Planas, un regne independent, que més tard fou agregat a la Corona d'Aragó, no al Principat de Catalunya i així havien continuat fins present. Després diu que les lleis que han regit els habitants de les Illes han estat lleis pròpies a causa dels privilegis atorgats i per tant no es pot esgrimir tampoc aquest argument. Planas afirma després que, malgrat que l'idioma de Mallorca sigui el català, això no els pot donar cap autoritat per dir que els habitants de les illes són catalans. En canvi diu que el cas de les repúbliques americanes no és el mateix, donat que la seva espanyolitat es recolza en cinc cents anys d'història. Finalment, diu que no l'ha mogut a escriure la protesta l'animadversió als catalans «*a quienes admiro y aplaudo por su constante trabajo en todos los ramos de la vida humana y también por su acendrado amor a su tierra*». I acaba amb aquestes paraules: «*pero tenga en cuenta que aquí en Mallorca también hay quien ama La Roqueta tanto como puedan ellos amar su Casa pairal y que por consiguiente nunca consentiremos en perder nuestra personalidad ni dejaremos de ser mallorquins*».

Aquest article és reproduït al nº 45 de «Ca Nostra». Al número següent, amb el títol de *Mallorca catalana*, «Ca Nostra» publica dos articles de resposta al de Le Pe. El setmanari especifica que aquests articles procedeixen dels que, amb el mateix títol, ha publicat «El Felanigense» seleccionats entre molts que n'ha rebut.

El primer article va signat per POD i com que és molt llarg «Ca Nostra» només en publica uns fragments. L'altre és una *Carta oberta dirigida al Sr. Le Pe*, datada a Palma i signada per Le Qú. Les dues van en un mateix sentit i defensen la catalanitat de Mallorca. La primera considera els catalans com a «germans nostros que lluytan amb esforços per reconquerir la llibertat perduda»¹³ que amb la conquesta, lluny d'esclavitzar els mallorquins, els donaren «llibertats y privilegis, mercés els quals fou un fet nostra benvolguda personalitat, avuy per desgracia molt confusa.» També es demana per què ara protesta Le Pe i no ho va fer quan els mallorquins participants als Congrés de la Llengua Catalana, celebrat el 1906, manifestaren la catalanitat de Mallorca. Després diu que Le Pe ha oblidat algunes dades històriques importants com la del Llibre del Repartiment de Mallorca, i el fet que els mallorquins del segle XVI firmassen els documents amb el nom de catalans de Mallorca. Després defensa l'argument de la catalanitat del Rei En Jaume i de la superioritat de Catalunya enfront a Aragó pel fet que mentre a la primera «se dibuixava ja sa personalitat y s'implantava l'institució més democrática y lliberal fins avuy coneguda, lo Concell de Cent; a Aragó s[h]i vivia amb contínua revolta [...]» I el darrer fragment que copia «Ca Nostra» de l'article de POD diu: «Y acaba en "Le Pe" son article protesta, diguent que no volem perde sa nostra personalitat, que som y serem sempre mallorquins y joh ironia! diu que no vol que Mallorca perdi sa personalitat y e-hu diu en castellá.»

La carta oberta signada per Le Qú després d'elogiar la sinceritat, la lleialtat i la manca de prejudicis i animadversions de Le Pe diu que li farà, amb tot respecte, algunes objeccions. Algunes d'aquestes objeccions són les mateixes de POD però insisteix principalment en el fet que, malgrat la curta independència de Mallorca, aquesta no va tenir mai consciència mallorquina d'una nacionalitat pròpia que no fos la catalana. També ressalta que són la sang i la llengua que fan les nacionalitats i no els reis i els dominadors. Finalment, amb una exageració de bones formes diu que ha d'acabar la carta per por de no esdevenir irrespectuós,

13 D'aquesta i de les altres cites textuales que segueixen en faig una transcripció literal. Hem de tenir en compte que el 1908 faltaven encara alguns anys perquè s'unificàs l'ortografia del català.

cosa que vol evitar a tota costa.

Encara apareix, al nº 47 de «Ca Nostra», un extracte d'un altre article de Le Pe titulat Mallorca mallorquina. A los señores POD i Le Qú provinent d'«El Felanigense». En aquest article Le Pe es reafirma en el seu argument que el Rei En Jaume era més rei d'Aragó que de Catalunya, apel·lant a l'autoritat de Quadrado que l'anomena «rey aragonés» i al nom d'«Arxiu de la Corona d'Aragó» que és on hi ha els papers antics del Principat de Catalunya. Però diu que no és aquesta la qüestió de discussió, sinó si Mallorca es pot considerar actualment catalana, i apel·la a l'argument que han passat set segles des de la conquesta i que aquestes coses s'obliden i de la mateixa manera que els d'Amèrica llatina no es consideren espanyols, ni els espanyols romans o cartaginesos, els habitants de Mallorca no es poden considerar catalans sinó mallorquins igual que els de Galícia gallecs i els d'Andalusia andalusos «*para formar todos juntos la nación española, el pueblo español, en que se habla por lo menos tres idiomas y hay sangre de multitud de pueblos.*»

Després d'aquest article que «Ca Nostra» diu que contestarà la setmana següent, el setmanari, que ha pres des del primer moment partit a favor dels catalanistes, parla, també, d'un altre article que segueix l'anterior a «El Felanigense». Aquest article és qualificat per «Ca Nostra» de tenir un «estil Pu-put» i de ser «un vertader cent comes». L'article va signat, seguint la broma, pel pseudònim Le Eme, Le Ene, y Le O i «Ca Nostra» diu que no el poden reproduir perquè és molt llarg i perquè els lectors riurien massa dels troços més seriosos, dels quals en dóna aquesta mostra: «*Pero eso es de querer que todos los demás mallorquines seamos Catalanos de Mallorca... ¡eso, no! ¡Voto al Chapiro verde! y ¡Naranjas del Japón y de la China! ¡Catalanos de Mallorca!... Lo mismo que sopa de leche con zanahorias. ¡Oh! Andaluces de Pontevedra, Asturianos de Sevilla, Aragoneses de Extremadura, Mallorquines de Cataluña y caracoles nacidos de una chumbera, venid a deshacernos ese lío con vuestra malbaratada condición española o con vuestros gelatinosos y sutiles cuernos.*» «Ca Nostra» intenta resumir-ne alguns dels principals «arguments» com el de què a un Congrés de la Llengua mallorquina, que organitzàs el signant de l'article, hi anirien molts savis literats i persones distingides, cosa que «Ca Nostra» dubta. O que les fogateres de Sant Joan són simplement higièniques perquè purifiquen l'atmosfera, «Ca Nostra» opina que efectivament ho són i purifiquen també dels microbis de cert xovinisme provincià i que convé que el firmant de l'article s'hi acosti.

Dues setmanes després, Al nº 49 de «Ca Nostra» de 29-VIII-08 hi apareix a primera pàgina una rèplica de POD que intenta cloure la polèmica, no perquè li manquin les raons, diu, sinó perquè pensa que, quan aquestes s'allarguen, són més perjudicials que beneficioses. POD es declara plenament mallorquí i recolza la prova de ser-ho en el fet que, malgrat haver estat educat en la llengua castellana, parla i escriu i defensa el seu idioma i que ha après autodidàcticament la seva història, seguint la màxima de que *Poble que sa llengua recobra, se recobra a si mateix*. Després retreu a Le Pe, altre cop, el fet que, malgrat reconèixer-se mallorquí, escrigui en castellà, llengua que ha estat imposada a les escoles i les sales de justícia. També li retreu el que això no el preocupi i que faciliti la labor del govern central escrivint en la llengua que aquest ha declarat oficial en detriment de l'altra, posant-la en perill de mort. I segueix dient que el dia que el poble mallorquí recobri la seva llengua es recobrarà a ell mateix i que en aquells moments els mallorquins veuran clar el que no hi veuen, i ningú no negarà que Mallorca és una branca de l'arbre català, ni l'espantarà l'expressió de Català de Mallorca com cap felanitxer rebutja ser mallorquí de Felanitx. Després li diu que al seu escrit anterior no ha aportat cap argument a favor del caire aragonès del rei En Jaume. POD, en canvi, procura donar-n'hi més en contra. Per acabar li diu que si no vol ser català que no ho sigui però que estimi vertaderament Sa Roqueta i ses seves coses, que tengui el mallorquí en el cor igual que el té en els llavis, que escrigui mallorquí i que procu-

ri que de cada dia siguin més els que hi escriguin i que no per fugir dels braços de Catalunya, permeti que un poble més foraster que Catalunya, els estrenyi ofegant-los i traient la llengua pròpia de les llars, així com l'ha tret de les escoles. A una nota a continuació del seu article POD aprofita també per adreçar-se a Le Eme, Le Ene, y Le O, dient, en plural, que no pensa contestar-los res fins que no canviïn la burla irònica per les raons, car no es pot discutir amb persones que no «raciocinen». Els retreu que en el seu article es burlin del ideals del que subscriu, que valen tant com els dels subscriptors de l'article, si és que en tenen, cosa que dubta.

Anem ara a la resposta de Le Qú que apareix efectivament a primera plana del nº 50 amb el títol de *Mallorca catalana*. Aquest article comença amb una introducció en la qual diu al director de «Ca Nostra» que fa tres setmanes que va enviar a «El Felanigense» una resposta a Le Pe, i que, com que no apareix en aquelles columnes, espera que sien reproduïdes per «Ca Nostra» que tan lleial i imparcialment reproduí la carta de Le Pe. Seguidament hi ha una nota de Miquel Duran dient que retiraren l'article del nº anterior per excés d'original i que en aquells moments el reproduïen. L'article segueix insistint en la catalanitat de la conquesta mallorquina. Diu també que Planas no té raó en dir que els pobles de l'Espanya no inflüen en el nom d'ara, Ferrà diu que es conserva el de la seva llatinitat car la raça llatina va ser la que influí més. També li diu que malgrat els americans analfabets no es considerin espanyols, això no vol dir que els que ignoren sa mare deixin de ser fills seus i que segons Leibnitz, que no era un Le Eme qualsevol, són les llengües i no les fronteres que defineixen els límits de les nacionalitats. Segueix dient que no hi fa res que el vulgus de levita, que és el més vulgar de Mallorca, vulgui ignorar la seva catalanitat posant-se el cap dins un forat. Per altra part poden haver passat set segles o més, però la llengua, la sang i els llinatges són des de llavors els mateixos. Diu també que el contraposar mallorquí i català, és contraposar sang amb territori, coses que no tenen per què ser incompatibles com Le Pe mateix veurà per poc que reflexioni. Després diu que en el cor dels que encengueren les fogueres de Sant Joan no hi ha els exclussivismes que practiquen els amants de la *patria chica* sinó que després d'estimar la seva terra més que tots els filisteus junts, encara els sobra amor per estimar els seus germans de sang de l'altra banda de la mar. Seguidament diu que, si Le Pe considera Espanya com una gran família de pobles, ell es demana com es poden sentir espanyols si reneguen dels seus parents més pròxims. Afegeix seguidament que els que reneguen de la gloriosa filiació de Catalunya és que són bords, que no tenen pares coneguts, cosa que ell sempre havia considerat una desgràcia. Seguidament cita Costa i Llobera i copia uns versos de l'*Oda als joves*¹⁴ de la qual posa en majúscules les frases «NO RENEGUEU DE VOSTRA SANC!» i «PER HONRA TÉ ESSER BORT». Finalment es dirigeix a Le Pe per dir-li que no prengui en consideració tot allò que l'hagi pogut molestar perquè no ha volgut correspondre a la seva deferència amb l'ofensa. Diu que les paraules gruixades no anaven per ell i que com que està convençut que ningú podrà destruir amb raons clares, la catalanitat dels mallorquins acabarà en aquell punt la polèmica.

Malgrat això, a partir del gener de 1909 apareixen una sèrie d'articles genèricament titulats *L'A B C del Regionalisme* signats per Le Qú dels quals no tenim espai per ocupar-nos en aquesta comunicació.

A partir d'aquí, i enlloc de seguir la polèmica, Le Pe degué publicar a «El Felanigense» una sèrie d'articles sobre Regionalisme explicant possiblement el seu mallorquinisme. A aquests articles li contesten des de «Ca Nostra» amb dos escrits sense firma titulats *De Regionalisme* que pel contingut podrien ser ben bé del mateix Ferrà que col·laborava amb

14 Aquesta oda constituïa un dels poemes del volum *Horacianes*. Per altre costat havia estat el poema que havia servit de programa a la revista mallorquina "Mitjorn" que entre 1906 i 1907 havia estat dirigida per Miquel Ferrà.

Miquel Duran en la confecció de la revista. El primer d'aquests articles diu que: «Hi ha un mallorquinisme mal entès, que demunt aquestes planes hem combatut de vegades, qui estima Mallorca, però Mallorca tal com es avuy, es a dir, una Mallorca mitj forastera, mitj adormiscada, satisfeta de la seva actual miseria d'esperit y sense més ideals ni aspiracions que el progrés material. Una bona província espanyola i rès més!» Segueix dient que aquest mallorquinisme s'ha alarmat del regionalisme que defensa «Ca Nostra» i del que és exposat a les conferències sobre regionalisme que es donen al Centre Català de Ciutat.¹⁵ Seguidament exposa que Le Pe ha escrit a «El Felanigense» uns articles sobre regionalisme que «Ca Nostra» recomana als seus lectors que vulguin saber allò que no és el regionalisme. Diu que en el primer dels seus articles Le Pe recomana seguir els afectes naturals i estimar els pares, la teta, el poble de naixença i les illes Balears i Espanya «que es la nostra patria», deixant d'anomenar, diu «Ca Nostra», «la nostra nacionalitat natural», Catalunya, «terra aon nasqueren els nostres avis». Després afirma que Le Pe, en el segon article, confon nació amb Estat i que pensa que qualsevol tirà pot crear una nació amb l'espasa, quan ells creien que això era tasca de Déu.¹⁶ Després afegeix referint-se a l'article de Le Pe: «Diu que els mallorquins formen una sola família (cosa indiscutible), amb unitat de sentiments i desitjos (això ja no es tan cert); qu'els nostres representants a les corts y els caps de partit de sa província formen un lluit acompanyamen[t] a D. Antoni Maura; que tenim bons capellans, bons missès, bons músics, militars qu'ocupen llocs molt alts de l'escalafó, etc.; que som tan afaibles, que a n'els forasters los parlam en la seva llengua; que tenim ferrocarrils, vapors, salines, etc., etc. Y que per això hem de dir ¡Bona terra es Mallorca!, y hem de procurar que tot segueisca així com está, perque no pot estar millor, y ja'n tenim prou amb això de regionalisme!»

Le Pe al segon article deia que quan parlava de Mallorca, aquesta comprenia tot el que un temps fou anomenat Reine de Mallorca i per tant totes les Balears, que no s'havien d'ofendre els seus lectors que s'utilitzàs aquell nom, i que ell, en usar-lo, no sentia cap idea de superioritat damunt les altres illes. «Ca Nostra» aprofita aquesta avinentesa per dir que ho troben just, i que ells també comprenen sota les paraules de Catalunya i català totes aquelles terres que pertanyeren a la Confederació Catalano Aragonesa i que els mallorquinistes no hi han de veure cap intenció d'ofendre, ni de superioritat d'unes parts sobre les altres i que esperen que els pobles que un dia formaren aquesta Confederació es tornaran a unir algun dia pel bé de Mallorca i d'Espanya.

El segon article de «Ca Nostra» comenta el tercer de Le Pe. Aquest article de Le Pe diu que els habitants de Mallorca han d'escriure el mallorquí del poble, sense fer distinció entre la llengua comuna i la literària i pensen que han d'escriure així com ho feien Pere d'A. Penya i Gabriel Maura quan escrivien en llenguatge popular. «Ca Nostra» diu que això ho feien perquè en parlar del poble escrivien el seu mateix llenguatge, però Gabriel Maura mateix canviava de llenguatge per escriure les seves peces líriques. Després critica el fet que Le Pe, per no complicar les coses, sigui partidari que tothom escriga en castellà, que és la llengua oficial. També li retreu el fet de criticar les distintes nacionalitats espanyoles, com volen els nacionalistes, perquè seria canviar un centralisme per altres de més petits. «Ca Nostra» li respon dient que a Suïssa tenen dues llengües oficials i que s'entenen més que a Espanya i que els de «Ca Nostra» no veuen inconvenient en què es dictin lleis especials per

15 En aquells moments es donaven al Centre Català de Ciutat unes conferències sobre regionalisme o nacionalisme a càrrec de Mn. Alcover, Benet Pons i Fàbregues, Lluís Martí, Llorenç Riber i el mateix Miquel Ferrà. D'aquestes conferències en sortí el grup l'Espurna que es presentà a les eleccions municipals.

16 Idea exposada per Torras i Bages a la seva obra *La tradició catalana*.

Girona i Alacant, si aquestes regions ho necessiten tal com ho feren les Corts Catalanes al seu moment.

Encara apareix un altre article a «Ca Nostra» titulat *El Sr. Le Pe* que diu que han rebut una carta escrita en castellà de Le Pe que es mostra molt disgustat pels comentaris que s'han fet a «Ca Nostra» sobre els seus articles d'«El Felanigense», per la qual cosa suplica al director que recomani als seus lectors que llegeixin aquests articles desapassionadament cosa que «Ca Nostra» diu que fa amb molt de gust.

Ara parlarem dels pseudònim de Le Qú, però abans de fer-ho hem de parlar encara d'una altra polèmica que estava a punt de començar en aquells moments «Ca Nostra» contra els socis de la Societat Conservadora La Veda per la seva afecció a les curses de braus, que eren un element vituperable per molts nacionalistes, i especialment per Miquel Ferrà i la gent de «Ca Nostra». Referent a l'afecció als toros dels socis de La Veda havia aparegut un comentari al nº46 de «Ca Nostra» precedit d'una crítica al carro de La Beata de Palma que per la procedència també podia ser de Ferrà.¹⁷ Al nº 49 de 29-VIII-08 a la secció Coses que passen hi ha un comentari que un soci de La Veda ha escrit a «El Heraldo de Inca» dient que havia endevinat que l'autor del «Suelto» que parlava de La Veda, era el contrincant de Le Pe a «El Felanigense», fent clara referència a Le Qú que devia ser Ferrà. Des de «Ca Nostra» li contesten que l'autor del «suelto» pot ser una persona d'entre cinc, car els contrincants de Le Pe són dos i els que fan Coses que passen són tres, així que no saben quin dels cinc és.

El dia 30 d'agost, Miquel Ferrà escriu a Miquel Duran¹⁸ amb aquestes paraules:

«Amic benvolgut: bé va! Pero convé, en haver passat aquest temporal, aturar una mica les polèmiques. Respecte a lo de la Veda, siau discret y insistiu tan poc com pogueu. Repetesc que no me sap greu passar per autor d'aquell suelto. No mentigueu. Lo qu'heu posat m'agrada.

Voldria que al publicar lo de Le Qu, insistís en lo que deis a les Noves d'Inca, que ho rebéu la setmana passada però que no hi cabé per excés d'original. Així no semblará tan estovat.»

Aquest darrer paràgraf ens fa pensar que Ferrà era el que enviava els escrits signats amb el pseudònim de Le Qú i que molt probablement era ell, afeccionat com era a usar pseudònims, qui els escrivia.

Amb aquesta carta podem veure com Ferrà té un paper important en la revista. Ferrà també diu que convé aturar les polèmiques car en aquests moments el setmanari en tenia en marxa una contra «El Heraldo de Inca» i la de Le Pe i Le Qú. Aposta Ferrà pensava que convenia no començar-ne una altra amb La Veda.

Encara tenim un altre element per reafirmar el pseudònim de Ferrà. A la secció Coses que passen del nº 51 de la revista apareix un altre «suelto» contra un tal Sastre de «El Heral-

17 El comentari deia exactament: Diumenge passat, toros de mort a Palma. Suposam que no hi va fer falta cap soci de La Veda (real societat) a apendrer-ne per quant tornin donar una corrida de propaganda. Nosaltres ens havíem preguntat qualche vegada passant per davant aquella casa: "per què deu esser bona tota aquesta gent que pren la fresca en el portal, llegeix el Nuevo Mundo, pren café, beu, fuma y... tente lengua!"

Veyés, no haverhi caigut! Per aprenents de "Chicorro" o de "Almanseño". Vet-aquí un ideal ben digne dels nostros joves de carrera y senyors de bona casa!

El Sr. Le Pe de Felanitx, que no vol que les nostres illes sien una regió catalana, podria escriure una altra protesta quantre aquesta gent que vol fer de Mallorca una especie de barrios bajos de Andalusia.

18 Vull agrair, una vegada més, l'amabilitat de la família Duran que me va passar còpia d'aquestes cartes.

do de Inca» amb un to molt combatiu i poc respectuós. Es veu que al número següent d'aquest darrer setmanari es publicà un article dient que Ferrà era l'autor d'aquell «suelto», per la qual cosa a «Ca Nostra» li contesten dient: [...] això si no fos rematada malícia, seria tenir mal uy en no conexe l'estil determinat y precís d'un escriptor que, encara que jove, es tant conegut.»

Tot això ens fa pensar que, la vegada anterior, quan feien referència al contrincant de Le Pe també parlaven de Ferrà i que ara treuen el seu nom obertament. Com hem pogut comprovar més amunt l'estil de Ferrà era selecte i respectuós i efectivament, no podia haver escrit aquell «suelto».

Una altra carta del dia 7-XII-08 ens fa veure que, malgrat tot el que ha dit Ferrà a la polèmica, el seu catalanisme no és un catalanisme provincià que només intenta imitar els catalans sinó que pensa que les modalitats mallorquines han de ser utilitzades i s'han d'incorporar a la llengua, motivant l'enriquiment d'aquesta i la comprensió per part dels mallorquins que no coneixen certes formes que poden semblar massa catalanes.

La carta a Duran diu:

«Amic benvolgut: veig que teniu raó, y que Ca-nostra no surt tan net d'ortografia com jo'm figurava. [...]

Vos recoman — persones de molt bon gust m'ho aconsellen — que publiqueu poques coses catalanes. Hem de fer catalanisme, però en mallorquí, sino ja no seria nostro. Per això vos recoman que mallorquini-seu el llenguatge quant l'original sia català (veig que ho feis algunes vegades). No publiqueu poesies de catalans, a no ser les que vos enviarem noltros des d'aquí, triantles de grans autors. [...]

Estic treballant per veure si us podrem enviar setmanalment cantitat d'original considerable.»

Encara tenim una darrera prova a favor de la tesi que Le Qú era el pseudònim de Ferrà. Aquest, en una carta a Duran, li havia dit que durant uns mesos estaria ocupat pels estudis i no els podria ajudar i que durant aquest temps no fossin «beatos». En efecte Ferrà en aquests moments intensificà la dedicació als seus estudis de Lletres per tal d'acabar-los el curs que acabava l'octubre de 1908.¹⁹ Per això va anar a Barcelona dos mesos i en tornà a principis de novembre del mateix any. Durant aquests mesos no es veu cap escrit de Le Qú, i el mes de gener de 1909 comencen a sortir la sèrie de 6 articles que duen el títol genèric de L' A B C del regionalisme dels quals hem parlat més amunt. Els títols de cada un dels articles són: Què és el regionalisme, El separatisme, Regionalisme i nacionalisme, mallorquinisme i catalanisme, Entorn a lo de sempre i El nostre regionalisme. Les idees són clarament les expressades fins en aquests moments per Ferrà sobre nacionalisme i el nom de l'article Entorn a lo de sempre és el mateix que apareixerà al Sòller del 10 de setembre de 1932 signat per Miquel Ferrà. No calen tampoc comentaris.

¹⁹ Ferrà estudiava lliure Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona. Solia anar alguns mesos per estudiar quan s'acostaven els examens.

CONCLUSIONS

En aquesta polèmica es posa en relleu la contraposició de dues maneres d'entendre el regionalisme o el nacionalisme.

El primer d'ells és el que defensa d'una manera civilitzada Lluís Planas com a digne representant de la burgesia mallorquina, tan diferent de la catalana en aquest aspecte. És la gent que Ferrà considera vulgar malgrat vagin mudats i els anomena «vulgus de levita».²⁰ Aquesta gent considera que la verdadera nació és Espanya i que Mallorca o millor *Las Baleares* son *la patria chica* (Se Roquete com escrivia irònicament Ferrà). Aquest grup de persones estima Mallorca amb tots els seus defectes pensant que són qualitats, és la Mallorca que escolta enorgullida els elogis dels visitants, que està orgullosa també de tenir uns representants a Madrid de la talla de D. Antoni Maura, i del progrés material que s'ha produït en el començament de segle. Aquest progrés material no ha duit aparellat un progrés cultural de recuperació de la pròpia personalitat i de disminució de l'analfabetisme regnant que assoleix nivells altíssims. Per aquest grup de persones Mallorca no és més que una bona terra i també una bona província espanyola. Aquest mallorquinisme té la seva teorització en què Mallorca no és catalana, en tot cas ha estat independent i després ha estat anexada per la Corona d'Aragó, en canvi no té cap escrúpol en admetre l'espanyolitat de l'Amèrica llatina o de la mateixa Mallorca. Una altra de les seves característiques és la d'admetre com a mallorquí només la literatura popular o aquella que escrivien els escriptors costumistes, però no la literatura culta que els sembla escrita en català.

Aquest mallorquinisme pot tenir dos representants molt ben il·lustrats en els dos pseudònims de la revista que defensen les tesis mallorquines. Le Pe, que ha estudiat i viscut a Barcelona, és més il·lustrat i a més d'admetre la unitat de la llengua afirma no tenir animadversió als catalans. Per altra part la seva discussió és raonada defensant la seva postura, a vegades de manera contradictòria. Malgrat això la seva principal contradicció resideix en el fet d'escriure en castellà els seus articles en defensa de la personalitat mallorquina.

L'altre representant és el que des de plantejaments totalment castellanitzats no intenta donar raons sinó a vegades insults i altres vegades un llenguatge castellà «castizo» que intenta contraposar al català. Aquests representants solen ser també afeccionats a la festa nacional de les curses de braus, afecció que combatran sistemàticament els representants del nacionalisme català.

Tant un com l'altre són, entre d'altres, els representants d'una burgesia comercial mallorquina, a vegades aliada amb la noblesa, que resideix a Palma o a altres ciutats importants com Felanitx i no els interessa rompre els vincles caciquistes que existeixen amb el poder centralitzat a Madrid. Catalunya, per la seva part, ha romput el caciquisme i el torn dels partits de la Restauració per substituir-los pel nacionalisme. Això és el que rebutgen els burgesos mallorquins que pensen que seria la fi de tots els seus privilegis, per això s'entesten en continuar el caciquisme, potenciat pel centralisme madrileny, i que les relacions amb Catalunya siguin les mínimes. Per altra part aprofiten un cert anticatalanisme i un cert mallorquinisme provincià per atacar tots aquells que veuen en la unió amb Catalunya, ni que sigui cultural, la fi del caciquisme i el començament d'un camí cap a l'autonomia i l'autenticitat.

Aquest mallorquinisme curt d'horitzons, tancat, materialista, conservador en el mal sentit de la paraula, i preocupat només pel que passa a Mallorca, l'exemplificarà alguns anys més tard Ferrà en la figura del Doctor Zero.²¹

20 Per levita.

21 Vegeu Miquel FERRÀ *El doctor Zero i jo*, Montserrat, (1992).

El nacionalisme i la unitat de la llengua i la cultura catalanes, en canvi, és defensat tant per la revista «Ca Nostra» amb Miquel Duran al seu capdavant, i els pseudònims Le Qú i POD. La postura d'aquests és molt més crítica i menys satisfeta amb l'estat de coses del moment. Pensen que la lluita pel nacionalisme és comú a catalans i mallorquins i que és una lluita per la llibertat perduda des de fa molts segles. Per aquests la nacionalitat està basada en l'ètnia, que ells anomenen amb el nom de sang, la llengua, el llinatge i en darrera instància per Déu. Els reis i els dominadors estableixen Estats però no nacions. Per altra part el temps que hagi passat no compta si l'ètnia i la llengua segueixen essent les mateixes. Aquest nacionalisme per altra part pretén no ser exclussivista. En canvi diu que els altres ho són perquè exclueixen el parentiu amb Catalunya i, al mateix temps, afirmen el que tenen amb Espanya. Malgrat això admeten la idea dels altres, que Espanya és una família de pobles però creuen més natural estar units als familiars de més prop que als de més enfora. Els catalanistes afirmen estimar la seva terra i la dels altres. Per altra part també fan una distinció entre Estat i nació. Malgrat tot, aquest nacionalisme no és monolític, hi ha gent que es basa més en idees històriques i de tipus ètnic o religiós, com és el cas de «Ca Nostra» i de Miquel Ferrà i un altre que mescla a aquestes consideracions històriques les idees de llibertat i democràcia, com és el cas de Pere Oliver Domenge. Darrera aquestes idees hi podem veure el pensament de Torras i Bages, el de Prat de la Riba i el de Valentí Almirall.

Malgrat un cert conservadurisme d'algunes de les idees contingudes en aquest darrer nacionalisme, veim que no és en cap moment irrespectuós ni exclusivista i contempla les altres nacions com a entitats amb els mateixos drets que han de tendir a la col·laboració i no a l'enfrontament entre elles.

Finalment podem afirmar que aquesta deu ser una de les primeres polèmiques en aquest sentit car és sostinguda per una part en les idees de *La Nacionalitat Catalana* de Prat de la Riba que havia sortit només dos anys abans. Precisament en el moment de sortir n'aparagué una extensa recensió, feta probablement per Miquel Ferrà a la revista «Mitjorn» que ell mateix dirigia. En aquesta polèmica ja hi apareixen molt definides les idees de nacionalisme, contraposat al regionalisme que havien propugnat alguns intel·lectuals de principi de segle.

Per acabar podem dir que Miquel Ferrà i Miquel Duran segueixen defensant aquest nacionalisme en els anys posteriors i que el de Ferrà principalment va anar evolucionant i combinant-se amb idees de cada vegada més liberals i democràtiques. Aquesta acció de Ferrà a favor del nacionalisme la veim reflectida en molts dels seus articles periodístics, però d'una manera especial en la campanya que realitzà damunt el setmanari «Sóller» i que ha estat replegada en el llibre *El Doctor Zero i jo* citat més amunt. Serà aquesta campanya que, després de la desmoralització de la Setmana Tràgica, animarà una sèrie de joves que constituiran més tard el que s'ha anomenat la Generació del 17: Joan Estelrich, Guillem Forteza, Joan Pons..., que ajuntant-se a Ferrà i a tot el grup que ell tenia entorn: Miquel Forteza, Joan Capó i la gent que formava el grup de l'Espurna donaren lloc a l'Associació per la Cultura de Mallorca primer, i al grup que va tirar endavant la revista «La Nostra Terra» després. A totes aquestes tasques hi col·laborà també Pere Oliver Domenge. Tots aquests esforços foren truncats per la guerra, però ni tan sols aquesta pogué estroncar la font que començava a rajar a principi del nostre segle, una de les manifestacions de la qual fou aquesta polèmica que recollí el setmanari inquer «Ca Nostra».